

Blik op de toekomst : vier wenstrends voor de jeugdzorg

Joke van Harten, 22 september 2015

Beste mensen,

Wat fijn dat jullie allemaal gekomen zijn! Wat fijn ook dat ik jullie nog een keer mag toespreken.

Dit wordt geen terugblik. Ik kijk nou eenmaal veel liever vooruit dan terug. Daarbij komt: het ontbreekt mij aan een goed geheugen en eerlijk gezegd ook aan een goed geordend archief.

Dit wordt dus een vooruitblik.

Jullie weten het waarschijnlijk wel: ik wil graag trends, vernieuwingen in de jeugdzorg onderkennen, voorspellen en eigenlijk ze nog liever initiëren. Vernieuwen, verbeteren van de jeugdzorg, is de rode draad in mijn werkzame leven geweest. En de collega's die deze middag hebben voorbereid, zeiden dat ik in dit praatje moest doen wat ik liefste doe. Zoals jullie weten: ik luister graag naar adviezen die me goed uitkomen. Daarom gaat mijn bijdrage over de gewenste toekomst.

Om mij goed voor te bereiden heb ik zo her en der gevraagd: wat gaat er volgens jou volgend jaar of het jaar daarna, spelen? Wat worden de "trending topics" in innovaties in de jeugdzorg. Wat zou er volgens jou moeten gebeuren? Ik maak dankbaar gebruik van de antwoorden die ik heb gekregen.

Allereerst: Er is natuurlijk een verschil tussen wat je denkt dat er gaat gebeuren en wat je hoopt dat er gaat gebeuren. Bij mij gaat het om wensen ter verbetering. Geen 'wonderverhalen', maar realistische denkbeelden die van uit het hier-en-nu ook daadwerkelijk ontwikkeld zouden kunnen worden.

In het Engels zou je dat "Wishful prophecies" kunnen noemen. Maar in het Nederlands wil ik daarvoor de term "wenstrends" introduceren.

Dat is een combinatie van enerzijds een gewenste ontwikkeling en anderzijds een richting die zich in de werkelijkheid aftekent.

Want taal is voor een trend erg belangrijk. Een innovatie of nieuw concept moet een pakkende naam krijgen waardoor men direct een beeld krijgt bij het idee. Die termen zijn in de jeugdzorg trouwens vaak geleend uit een ander veld en ze kunnen daar een heel andere betekenis of connotatie hebben. Neem nou het begrip "Transformatie". Dat is in de bankenwereld toch net even iets anders dan in de jeugdzorg.

In de loop der jaren heb ik wat nieuwe begrippen geïntroduceerd. Ik noem er enkele: 'kind als morele opdrachtgever'; 'perspectief biedend/-zoekend pleeggezin', 'maatmethode', 'meervoudig specialist', 'team rond de jeugdige', 'mentorgezin', 'herdefiniëring van de ouderrol'. U zult enkele daarvan zeker herkennen.

Er is natuurlijk een verschil tussen een trend en een hype. De jeugdzorg kent vooral ook veel hypes. En wat is dan een hype? Een hype is voor mij meestal een ideologie, een soort geloof, waarbij iedereen elkaar napraat. We weten plotseling hoe het zit of wat de oplossing is, zonder goed onderzoek te doen naar de feiten. Om een voorbeeld te geven, wie kent niet de gevleugelde woorden: "de makke van de jeugdzorg is: er wordt niet samengewerkt. Er komen 24 hulpverleners over de vloer en men weet van elkaar niet wat men doet". We komen het tegen in heel wat beleidsnota's en krantenartikelen. Maar klopte het ook, of preciezer geformuleerd: klopte het wel in Limburg? De meeste ideologieën in de jeugdzorg hebben natuurlijk een kern van waarheid in zich, maar ik "geloof" dat kinderen en gezinnen allereerst gebaat zijn bij nuance, bij feiten. Ik hoop daarom nog altijd dat "ideologiekritiek" een verplicht vak wordt op HBO's en universiteiten.

We kennen dus ook heel wat golfbewegingen. Sommige doelgroepen, problemen of methoden van werken komen op en verdwijnen weer uit beeld. Soms komen ze naar verloop van tijd in een andere

vorm weer terug. Ik vind het een sport om te voorspellen wat er gaat verdwijnen. Peter Hilhorst constateerde recent dat de eigen kracht conferenties aan het verdwijnen zijn. Ik denk dat hij daarin gelijk heeft.

Wenstrends zijn dus iets anders dan hypes. Ik ga 4 wenstrends bij de kop pakken op verschillende terreinen: het inkoopbeleid, de organisatie en twee op het terrein van de hulpverlening in combinatie met gemeentelijk beleid. Ik begin bij het inkoopbeleid.

Wenstrend 1: inkoop prestaties, start met je idealen voor de jeugd!

Dat er volgende jaren veel vaker gesproken en gedacht gaat worden over de “outcome” van de jeugdzorg is niet zo moeilijk te voorspellen. Die trend is er al overduidelijk aanwezig en dat is ook de bedoeling geweest van de wetgever. Je ziet bij dit onderwerp veel ongeduld. 2^e Kamerleden vroegen een paar maanden geleden al of er nu eindelijk eens aandacht besteed kon worden aan de uitkomsten van de jeugdzorg. Gemeente ambtenaren willen steeds meer gaan inkopen op resultaat .

Nou hebben we in de jeugdzorg op dit terrein een groot voordeel. We lopen niet voorop. In andere sectoren, zoals de gezondheidszorg en het onderwijs is men ons voorgegaan. Daar is het een ‘tricky business’ gebleken. Zo is er over en weer kritiek tussen financiers en instellingen. De zorgverzekeraars liggen zodanig onder vuur dat Rouvoet geruststellende woorden in de media moest spreken. Er lijkt heel veel onderling wantrouwen te zijn en we hebben allemaal gehoord over het creatief omgaan met cijfers in onze aanpalende sectoren. Kortom, er lijkt niet alleen sprake te zijn van wantrouwen, maar ook van het ontbreken van goede normen.

We hebben in de jeugdzorg overigens al een paar jaar ervaring met het meten van resultaten, maar dan met het doel de praktijk te verbeteren. Ik ben daar een groot voorstander van. Maar het is wel heel ingewikkeld als het gaat over de vraag of de hulp ook geholpen heeft. Wat zijn de effecten? En zijn die resultaten wel het gevolg van onze activiteiten? Bij onze doelgroep is er altijd sprake van een coproductie en het is heel lastig gebleken om met de partners tot zinnige criteria te komen. Neem nou “Tevredenheid van cliënten“. Dat is in de zakelijke dienstverlening natuurlijk een goede maat, maar het heeft in de jeugdbescherming zo zijn beperkingen.

Maar het verhaal wordt nog veel ingewikkelder als deze effectmetingen gebruikt gaan worden voor de financiering. Vorig jaar heeft een aantal gemeenten aarzelend geprobeerd het vraagstuk aan te pakken. Tom van Yperen, de onmiskenbare autoriteit op het terrein van effectmetingen, heeft samen met anderen daarop een aantal tips voor gemeenten geformuleerd. Ze zijn na te lezen op de site van het NJi. Nuttig, maar ik mag hopen dat er bij instellingen en in de politiek allereerst een andere trend ontstaat.

Wat mij betreft beginnen we bij het benoemen van idealen. Dat geldt niet alleen voor wethouders en beleidsambtenaren, maar ook voor instellingen zoals de onze. Geïnspireerd door de “Golden Circle” van Simon Sinek zouden we volgens mij moeten beginnen met de vraag “waarom” (Start with ‘why’). Waarom is er jeugdzorg? Waarom is er jeugdbescherming? Waarom is er jeugdreclassering?

Pas als we dat goed met elkaar hebben doorgepraat gaan we over naar “Wat doen we dan om dat ideaal te bereiken” en “hoe doen we dat”.

Kortom: Wat zijn onze idealen? Het voordeel van het benoemen van je idealen is dat anderen daarbij kunnen aanhaken of in dialoog kunnen gaan. Dat er een debat kan ontstaan in de samenleving of in ieder geval tussen overheid en instellingen over nut en noodzaak van bijvoorbeeld de jeugdbescherming. Door zo’n debat kunnen er gedeelde waarden in de samenleving ontstaan. En gedeelde waarden geeft vertrouwen. Maar is dat nou allemaal wel nodig? Er is toch “Het verdrag inzake de rechten van kind”? Dat is inderdaad zo’n wereldwijde set van idealen, die we goed zouden kunnen gebruiken, maar mij lijkt het dat in een geciviliseerd en rijk land als Nederland de lat ook wel ietsje hoger zou mogen liggen dan in – laten we zeggen – Oeganda.

Overigens, praten over “de rechten van het kind” is een trend die uit is. Het hoogtepunt daarvan lag in de jaren '90 en 2000. ‘Rechten van cliënten’ staan in het publieke debat over zorg nu gelijk met ‘claimen’ en dat is ongewenst gedrag. Daar wilden we vanaf en zo zijn de rechten van het kind uit de mode geraakt. In dat verband heb ik een vraag voor jullie: Zijn jullie ooit een kind tegengekomen dat zijn recht op bescherming claimde en een beroep deed op art.19 van het verdrag? Of ouders die dat deden? Nee toch?

OK, terug naar het nut van idealen.

Het met elkaar goed stilstaan en opschrijven van je idealen zorgt ook voor een norm waaraan je kunt toetsen. Dan kun je gaan vragen: Instellingen, dragen jullie activiteiten bij aan ons gedeeld ideaal? Maar ook: Wethouder, draagt uw gemeentelijk beleid bij aan verwezenlijking van het ideaal? En hoe merken we dat dan?

Ik hoor jullie opnieuw denken, maar we weten toch al lang wat onze doelen zijn! Die staan in de Wet, in de beleidsnota's en in ons mission statement. Nou dat valt nog te bezien!

Simon Sinek geeft aan dat er een groot verschil is tussen “why” en “what”. Dus op ons, Bureau Jeugdzorg Limburg, toegepast: dat we zorgen voor “verbetering van de opvoedingssituatie van kinderen in de knel” zegt niets over de vraag waarom we dat doen. Een “waarom” zou bijvoorbeeld kunnen zijn: “wij zijn er van overtuigd dat kinderen in deze gemeente, in Limburg of in Nederland het verdienen de best mogelijke kansen te krijgen om goed op te groeien”.

Omdat Simon Sinek dat verschil beter kan uitleggen verwijs ik u graag naar zijn bijdrage voor TEDx (http://www.ted.com/talks/simon_sinek_how_great_leaders_inspire_action?language=nl)

Wenstrend 2: Kwaliteit organisatie als factor van belang

Mijn tweede wenstrend is dat er aandacht komt voor de organisatie als factor van belang in de kwaliteit van de jeugdzorg.

Er is de laatste jaren veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de jeugdzorg. Op allerlei fronten zijn in een hoog tempo voorwaarden gecreëerd die kwaliteitsbevorderend moeten werken. Ik noem er een paar:

- Certificering;
- Opleiding van medewerkers;
- Beroepsverenigingen;
- Tuchtrecht;
- Richtlijnen;
- Adviezen en ondersteuning vanuit de VNG.

Prima, ik ben er heel blij mee. Het helpt de praktijk zeer. Overigens denk ik wel dat er de komende jaren weer reacties zullen komen. Dat is ook vrij gemakkelijk te voorspellen. “De normen uit het normenkader van Justitie zijn te streng”, “gekwalficeerde medewerkers zijn te duur”, “de richtlijnen zijn niet goed genoeg onderbouwd”, “het tuchtrecht wordt misbruikt”. Het zou zomaar kunnen, maar afschaffen is niet mijn wens. Dat zou echt onverstandig zijn.

Ik heb een aanvullende wenstrend: ik vraag aandacht voor het belang van de organisaties die jeugdzorg uitvoeren. Ik wil het graag als volgt toelichten.

De stelselwijziging heeft geregeld dat één overheidslaag verantwoordelijk is voor de gehele financiering van de jeugdzorg. Dat is goed, dat wilden we graag. Zo voorkom je waterbedden en afschuiven. Maar die overheidslaag is in zichzelf ernstig versnipperd en instellingen hebben dus nu te maken met veel meer ‘overheden’ dan voorheen. Er zijn in Limburg, voor wie het niet weet, ruim dertig

gemeenten. Voor de instellingen is de politiek-bestuurlijke drukte dus sterk toegenomen. Gecombineerd met toenemende financiële onzekerheden en daarmee de kans op toenemende onderlinge concurrentie, maakt dit dat de bestuurders van instellingen, maar ook andere medewerkers, letterlijk geen tijd en ruimte meer overhouden om inhoudelijke innovaties door te voeren, laat staan ze te ontwikkelen. Het kost al moeite genoeg om de begrotingen en de uitgaven sluitend te krijgen, de kortingen door te voeren, de ontslagen netjes te regelen, de verantwoordings-administratie en de wisselingen in het personeel goed te regelen.

Dat is jammer. Er zijn boekenkasten vol geschreven over het belang van goed functionerende organisaties voor de kwaliteit van de werkzaamheden. Cultuur, motiveren van personeel, opleidingsbeleid, collegiale ondersteuning, terugdringen van ziekteverzuim, vrijheid voor professionals om je werk zelf in te delen, om er een paar te noemen. Voor ons geldt dan nog in het bijzonder: het bieden van veiligheid aan medewerkers bij agressie van cliënten.

Adri van Montfoort maakte een onderscheid tussen innovatie vanuit het veld en innovatie vanuit de overheid. Op allebei de fronten zullen de condities om tot innovatie te kunnen komen de komende jaren moeten gaan verbeteren. Het is nu niet goed genoeg. Er wordt geklaagd dat de zgn. transformatie zo langzaam gaat. De overheid kan dat niet alleen. De overheid en de instellingen hebben elkaar hierbij hard nodig. Dat betekent dat er bij de overheid oog moet komen voor het bevorderen van goed functionerende organisaties en dat organisaties ook werkelijk de ruimte moeten krijgen om de maatschappelijke idealen te realiseren.

Er is juist een tegenovergestelde tendens zichtbaar. De verhouding overheid – organisaties is de laatste jaren sterk veranderd. Op allerlei terreinen zien we een wat ik noem “intredende overheid”. In de NRC stond recent een artikel over de toenemende rol van de centrale overheid in de zgn. overheidsdeelnemingen, zoals bijv. Schiphol. Commissarissen bemerkten een afnemende autonomie, die volgens prof. Boersma (Tilburg, oratie 22 mei 2014) zelfs de oorzaak is van de bevroren toestand van ProRail. Eenzelfde trend lijkt zich voor te doen bij de zelfstandige bestuursorganen. Maar het wordt vooral een probleem als de overheid de taak van de professional overneemt. In ons veld is het risico daarop het sterkst bij de wijkteams. Geheel volgens de tijdgeest biedt de nieuwe wet daartoe overigens ook de mogelijkheid.

Ik ben er van overtuigd dat “onder curatele staan”, “opdrachten geven” of “vermanend toespreken”, zoals bijv. de Transitiecommissie Sociaal Domein deed in haar derde voortgangsrapportage, de innovatie vanuit het veld niet vooruit helpt. Met een knipoog naar het megaproject bij onze rivieren, pleit ik daarom voor “Ruimte voor de jeugdzorgorganisatie”. Ik zou zeggen: “Beste wethouder, ze kunnen het aan. Als ze dezelfde idealen nastreven als u, zijn ze te vertrouwen”.

Wenstrend 3: Focus op kinderen die ernstig worden bedreigd in hun ontwikkeling.

Dat is natuurlijk helemaal niet nieuw. Velen van u zullen zeggen: “We zijn nog niet eens begonnen aan het goed invullen van preventie” en dan al weer aandacht vragen voor de zwaardere problematiek. Dat klopt, maar hier geldt toch echt: *de mode van morgen maakt de kleding van gisteren en vandaag niet waardeloos.*

Daarbij komt wat is precies “preventie”?

- Voorkomen van problemen;
- Voorkomen van verergering;
- Voorkomen van herhaling.

Met een beetje goede wil kun je hele jeugdzorg en het jeugdstrafrecht preventie noemen. Daarbij komt: de maatregelen die ik voorstel werken preventief voor de gehele jeugd. Dat is dus een win-win situatie.

Dus mijn derde wenstrend is: Prioritering van *de meest kwetsbare kinderen in onze samenleving.*

Ik zal proberen het te concretiseren aan de hand van drie knelpunten die daarbij om een oplossing vragen:

- Het gebrek aan passende hulp;
- De vele overdrachten;
- De chroniciteit van de problematiek.

Ik heb veel dossiers van kinderen gelezen en met veel professionals heb ik over casussen gesproken en daarbij zijn mij, naast alle successen, ook een aantal zaken opgevallen die ik regelmatig tegenkwam.

Ik ben bang dat ze ook in het nieuwe stelsel om bijzondere inspanning vragen.

Laten we beginnen met passende hulp, of beter gezegd het gebrek daaraan.

Tijdens de periode van de Wet op de Jeugdzorg was één van de grootste problemen het gebrek aan passende hulp, meestal omdat de hulp niet op tijd beschikbaar was. Noodgedwongen werd er gekozen voor 'second best' want er waren lange wachttijden. Kranten stonden bol van onacceptabele wachtlijsten en doorlooptijden. In 2009 gaf 64 % van de BJz's aan dat de geboden hulp zelden overeen kwam met de gewenste hulp. De situatie in Limburg was overigens op een paar punten anders dan in de rest van het land.

Kort na de start van Bureau Jeugdzorg Limburg ontstonden er wachtlijsten in de vrijwillige hulpverlening. Veel ouders en jongeren met opgroevragen, wisten in die tijd Bz te vinden. Velen van jullie zullen zich dat nog herinneren. We hebben toen met behulp van inzichten uit de logistiek, en vooral met vereende krachten van het gehele personeel, allerlei maatregelen genomen om de processen efficiënter te laten verlopen. De 'Wet van Little' en het begrip "stabiele evenwichtssituatie" waren toen lange tijd gemeengoed in de Stichting. We kregen het op orde. We schaften overbodige overdrachten en commissies af en medewerkers gingen vanaf het begin zelf hulp verlenen. Zoals: Video hometraining, sociale netwerkwerkstrategieën, schoolmaatschappelijk werk, outreachende hulp en nog meer. En dat pakte goed uit voor cliënten. Meer dan de helft hoefde niet door te stromen naar het zorgaanbod. "Bij Bz wordt je geholpen of verder geholpen" was het devies. Daarnaast waren er goede afspraken met de zorgaanbieders over 'geen kind op straat' en in latere jaren werden er bij knelpunten in het zorgaanbod gezamenlijk oplossingen gezocht en gevonden in de zgn. Taskforce. We voerden integrale teams in met 'meervoudig specialisten' op alle drie de terreinen jeugdhulpverlening, jeugdbescherming en jeugdclassering. Die integrale teams gingen al 2009 buurtgericht werken.

Je ziet een zelfde soort model als wij in de beginjaren hadden, nu ook terug bij sommige wijkteams, behalve dan dat er knip is gekomen tussen vrijwillig hulp en jeugdbescherming.

Voor veel "kinderen die ernstig worden bedreigd in hun ontwikkeling en hun ouders" was het aantal wisselingen van hulpverlener in het verleden al een schadelijk fenomeen, maar in de huidige situatie van onrust in de instellingen en de knippen in het hulpverleningstraject is de continuïteit van hulpverlener verder afgenomen. Het aantal knippen, ook wel "triageloops" genoemd, is juist voor de zware doelgroep onder de nieuwe wet sterk toegenomen. Van verwijzer, naar Veilig Thuis, naar het veiligheidshuis, naar het wijkteam, naar de beschermtafel, naar de Raad voor de Kinderbescherming, naar de Kinderrechter, naar de gecertificeerde instelling, naar het zorgaanbod. En af en toe ook weer opnieuw.

Dit knelpunt vraagt om een wenstrend. Graag ook een beetje snel, te meer omdat bij verdergaande bezuinigingen (en die zijn nog steeds niet van tafel) de kans bestaat dat het traject voor kinderen in risicovolle situaties nog langer gaat duren.

De periode van lange wachttijden heeft mij overigens voor de rest van mijn dagen een grondige afkeer van wachtlijsten opgeleverd. Het is een heel fragiel evenwicht dat gemakkelijk verstoord kan worden

en dat zich dan vervolgens versterkt. Er komen steeds meer wachtenden, met als gevolg dat er noodverbanden worden gelegd en er steeds meer crisisplaatsingen volgen. Dit schrikbeeld is voor jullie allemaal herkenbaar. Voorkomen van dit verschijnsel is in alle opzichten beter. Maar de voortekenen in het land zijn niet onverdeeld gunstig (het bestaan van wachtlijsten en lange(re) doorlooptijden).

De eerste twee knelpunten “gebrek aan passende hulp” en “de vele overdrachten in het hulptraject” worden wel vaker genoemd. Dat geldt niet voor de derde: het knelpunt van wat ik heb genoemd de chroniciteit van de problematiek.

Je kunt het niet terugvinden in de beleidsinformatie. Het past ook niet in de huidige ideologie van de maakbare samenleving. Op casusniveau zal de chronische gezinsproblematiek ook niet zo gemakkelijk opvallen. De informatie over een probleemgezin is versnipperd. Nu trouwens nog veel meer dan voorheen. Mijn bewering is dus dat er bij een aanzienlijk groep gezinnen sprake is van *chronische problematiek*. Ik wil dat graag als volgt toelichten. Het duurt vaak lang voor deze gezinnen voor het eerst bij de hulpverlening terecht komen. Ik heb weleens de hypothese geopperd: “hoe zwaarder de problematiek hoe langer het duurt voor er voor het eerst hulp komt”. Onderzoek geeft aan dat het over het algemeen gemiddeld al meer dan twee jaar duurt na het ontstaan van opvoedingsproblemen voor er hulp tot stand komt.

Er zijn ook heel veel her-aanmeldingen. Blijkbaar is er dus sprake van hardnekkige problematiek, die niet gemakkelijk duurzaam door ouders en hulpverleners op te lossen is. In deze casussen zien we dan ook over de jaren veel interventies, veel hulpverleners na elkaar, waarbij het opvalt – en dat vind ik ernstig – dat ze vaak opnieuw voor dezelfde aanpak kiezen. Dat is een verschijnsel dat vraagt om verandering. Bij hardnekkige problematiek is “Leren van de vorige hulppogingen” een onontbeerlijk voorwaarde voor het nemen van de juiste beslissingen over het vervolg. Waarom werkte de eerste poging uiteindelijk toch niet? Waarom denkt u dat dezelfde aanpak nu wel werkt? Kan het kind daar op wachten? Is dat verantwoord? We weten allemaal dat tijd voor een kind iets heel anders is dan voor volwassenen. Eén jaar is voor een vierjarig kind een kwart van zijn leven! En pubers die bijv. een half jaar regelmatig van school verzuimen lopen een grote kans op definitieve uitval.

‘Chronisch’ wil niet zeggen dat er niets aan te doen is, maar wel dat we geen wonderen mogen verwachten, dat de problematiek op meerdere terreinen moet worden aangepakt en dat we niet steeds opnieuw dezelfde soort hulp moeten inzetten. Dat vraagt echt om een andere aanpak. Ik kom er bij mijn laatste wenstrend nog even op terug.

Even een intermezzo, een trend die zich al aftekent en die ik graag wil ondersteunen.

Als we praten over de groep kinderen die ernstig worden bedreigd in hun ontwikkeling zien we een opvallende tendens in de richting van aandacht voor specifieke doelgroepen. Mijn informanten gaven dat allemaal aan. De groep ‘risicokinderen’ is niet homogeen, er zijn subgroepen te onderscheiden. En om goed maatwerk te kunnen leveren op casusniveau, is aandacht voor speciale doelgroepen nodig.

De laatste jaren hebben we binnen Bureau Jeugdzorg Limburg, voornamelijk op eigen kracht, methodieken ontwikkeld voor kinderen in vechtscheidingen (‘Kind uit de Strijd’), veelvuldig schoolverzuim (‘ViceVersa’) en voor criminele jongeren (‘Groepsaanpak criminele jongeren’ en ‘Safepath’). Ze moeten nog worden doorontwikkeld. We laten ze daarom bij voorkeur ook gepaard laten gaan met wetenschappelijk onderzoek, want we willen nou eenmaal ‘briljante mislukkingen’ voorkomen. Ik hoop dat deze trend zich voortzet, maar dat is niet vanzelfsprekend. Daar zijn veel inspanningen voor nodig. En of dat mogelijk zal zijn, hangt weer samen met het eerder genoemde “goed functioneren van de organisatie”, met gezonde rust en met vrije ruimte voor medewerkers om vernieuwingen te bedenken en uit te proberen.

Dan kom ik bij mijn laatste wenstrend. Deze vierde wenstrend heb ik al langer voor ogen, maar het is er nog niet van gekomen. Dus hierbij nog maar eens.

Wenstrend 4: Kind zelf versterken d.m.v. integrale aanpak van alle opvoedingssituaties.

De opvoeding in het gezin is niet de enige factor die bepaalt hoe het kind zich ontwikkelt. Dat is niks nieuws. "Steunbronnen voor het kind" worden bijvoorbeeld ook in de Deltamethode nagegaan. Maar het actief benutten en bevorderen daarvan gaat een stap verder en is dus mijn laatste wenstrend. Het idee is dat een tekortschietende opvoeding thuis gecompenseerd kan worden door invloed vanuit andere leefgebieden. Daarmee ontken ik niet het belang van de opvoeding door ouders, natuurlijk niet, maar kinderen brengen een groot deel van de dag ook buiten het gezin door en trouwens in het gezin brengen ze een aanzienlijk deel van hun tijd door achter de computer of de tv.

Zonder de gezinsaanpak overboord te willen zetten of de primaire verantwoordelijkheid van ouders te willen overnemen, hoop ik dat de nieuwe trend wordt: versterken van het specifieke kind zelf als het in een risico volle opvoedingssituatie verkeert.

Er zijn tienduizenden kinderen waarvan de opgroeisituatie verre van optimaal is, waar de gezinssituatie op zijn best af en toe maar net 'goed genoeg is'. En waarbij we dat toch accepteren omdat het alternatief waarschijnlijk slechter is. Voor die kinderen hoop ik dat 'het kind zelf versterken' de nieuwe trend wordt.

Jeugdzorg is in het publieke debat steeds meer *alleen* 'gezinszorg' geworden of nog specifiekere 'zorg voor ouders'. Opvoedingsondersteuning, eigen kracht stimuleren, inschakelen van het netwerk van ouders, dat is de trend van nu. Prima, vooral doen, maar deze voorkeursaanpak dreigt de enige aanpak van de wijkteams en de jeugdbescherming te worden. De centrale vraag zou m.i. moeten zijn "Wat kunnen we nog meer doen om dit *specifieke* kind verder vooruit helpen"? Een jongen die thuis vaak gekleineerd en uitgescholden wordt, waar zelden iemand echt geïnteresseerd is in zijn doen en laten, die woont bij zijn gescheiden moeder die geen alimentatie krijgt en leeft van de bijstand, met wisselende stiefvaders, heeft betere kansen als hij fijne vriendjes heeft, zijn ervaringen kan delen met lotgenoten of een goede band heeft met een leraar, die wat extra tijd aan hem besteedt of wanneer hij veel van zijn tijd kan doorbrengen op de voetbal, de scouting, de buitenschoolse opvang of iets dergelijks. Hij heeft trouwens ook betere kansen als hij leert omgaan met zijn agressieve stiefvader of, in het algemeen, met zijn ongunstige thuissituatie. Het is heel logisch te veronderstellen dat juist kinderen in benarde gezinsomstandigheden zullen profiteren van die andere "opgroeisituaties". Ik daag jullie uit een methodiek te ontwikkelen voor het optimaliseren daarvan.

Daarom mijn wens: praat erover met het kind!

Aan dit thema zitten twee kanten: het casusniveau heb ik net besproken, maar er is ook een beleidsniveau. Daarmee bedoel ik dat de overheid goede algemene voorzieningen en goed passend onderwijs ook voor deze groep kan stimuleren. Even tussendoor: daarom ben ik nog steeds een voorstander van verlaging van de leerplichtleeftijd.

Gemeenten kunnen overigens meerdere vliegen in één klap slaan: integreren van jeugdbeleid, jeugdhulp en passend onderwijs tot een samenhangend geheel, doorbreken van de gemeentelijke eilanden, en werk maken van preventie. Liever niet door middel van aparte voorzieningen voor kinderen in benarde gezinssituaties. Ik vrees voor stigmatisering, voor het apart zetten van kinderen. Kinderen willen buiten het gezin vaak even gewoon zijn als alle andere kinderen. Liever zou ik zien dat de algemene voorzieningen voldoende toegerust zijn om deze kinderen – die natuurlijk soms ook lastig gedrag hebben, want dat hoort bij hun situatie – die extra's te bieden die zij nodig hebben.

Het is trouwens in mijn ogen een misvatting dat dit allemaal door de gemeente moet worden uitgevoerd. Juist niet. Prachtige initiatieven zoals de Voorleesexpres, de zomerspelen, het jeugdsportfonds, de scouting, Villa Pinedo, om er maar een paar te noemen, zijn burger initiatieven, gerund door vrijwilligers. En dat wordt dan weer vaak mede mogelijk gemaakt door maatschappelijke ondernemers of goede doelen fondsen. Laten we die burgerkracht vooral benutten en versterken.

Beste mensen, er zijn nog vast meer wenstrends te benoemen, maar ik ga afronden. Het gevaar van het benoemen van verbeteringsvoorstellen is dat u zich nu afvraagt of het nu dan allemaal zo slecht is in de jeugdzorg. Het zou passen bij de sombere tijd waarin we leven. Zeker, er is ruimte voor verbetering, maar dat het relatief gesproken zo goed gaat met de Nederlandse jeugd is mijn inziens zeker ook te danken aan de relatief goede jeugdzorg en de werkers in de jeugdzorg.

Beste medewerkers en oud-medewerkers van Bureau Jeugdzorg, leden en oud-leden van de Raad van Toezicht, de cliëntenraad en de klachtencommissie, collega's van andere jeugdinstituten en algemene organisaties, vertegenwoordigers van de overheden, beste mensen, we hebben samen de afgelopen jaren veel gedeelde idealen nagestreefd en verwezenlijkt. Ik wil jullie daar zeer hartelijk voor danken.

Joke van Harten

Roermond, 22 september 2015.